

LIMBAJUL – VEHICUL AL IMPLICITULUI ÎN DISCURSUL POLITIC

Vitalina BAHNEANU

Catedra Limba Franceză

L'analyse du discours politique peut aussi viser les effets spéciaux obtenus par les figures rhétoriques qui transforment parfois un texte politique dans un spectacle où l'artiste attend être compris par les récepteurs spectateurs d'une manière autre qu'une simple et explicite. C'est sur cet aspect du discours qu'on va insister dans notre démarche. La dramaturgie de la scène politique peut prendre une multitude de formes expressives, telles que l'ironie, l'ambiguïté, la métaphore, etc. Tout ça donne de la vivacité au discours politique et attire les lecteurs et les aide aussi à adhérer à une tendance politique ou à une autre. Cet art de la persuasion est souvent présent dans le discours politique des leaders moldaves aussi.

Această cercetare va fi dedicată studiului practic al vocabularului utilizat într-un discurs politic. Un obiectiv al cercetării în cauză îl va constitui determinarea rolului și efectelor codificării/decodificării unui mesaj implicit prin diverse figuri retorice.

Sa începem cu întrebarea, schimbă oare sensul unui discurs politic prezența unui semn din alt domeniu? Mai mulți lingviști consideră că semnul nu va schimba deloc sensul unui discurs politic, mai degrabă se poate schimba atitudinea politică care se modifică la apariția acestui semn. Făcând parte din stratagemile comunicaționale ale unui mediu politic, limbajul politic se transformă, deseori, într-un instrument al manipulării – „manipularea neurolingvistică” [1, p.172-173].

Înainte de a purcede la efectuarea unui studiu analitic asupra limbajului ce-i caracterizează pe actorii politici moldovenești, vom remarca unele interpretări ale limbajului în opțiunile unor psihologi și filozofi de notorietate. P.Janet (1936) afirmă că limbajul a fost creat de către indivizii care erau capabili să comande. E.Sturtevant (1947) susținea că „limbajul slujește pentru a minți”, afirmație de care se apropie în ipoteza sa și sociologul român M.Ralea (1949), după care funcția limbajului este cea de stimulare ca trăsătură general umană [2, p.75].

În istoria comunicării politice, cel mai abil „ministru” al figurilor de stil este considerată întrebarea retorică. „Interogația retorică reprezintă una dintre cele mai des utilizate tehnici de limbaj politic. Acest procedeu, fiind o prezență continuă în timp, poate fi regăsit încă în discursul politic din antichitate. De exemplu, în discursurile lui Demostene: „Nu numai că nimeni nu se războiește pe acțiunile prin care Grecia întreagă a fost insultată de el.[...] Nu s-a năpustit el asupra Ambraciei și Leucadei? Nu s-a jurat el că va preda etolienilor Naupactos-ul, orașul aparținând achenilor? Nu a smuls tebanilor orașul Echinus și acum se îndreaptă împotriva bizantinilor, care-i sunt aliați?” [...] [3, p.132-133].

Această prezență de maximă amplitudine a interogației în limbajul politic se observă și în discursurile politicianilor români, indiferent de forma pe care ar lua-o: oratorică sau dialogală. Prin întrebare se urmărește, de regulă, a-i face pe receptori să consimtă la teza pe care o propune emițătorul. De aici prezența permanentă a interogației: „Pentru ce suntem împărțiți în două câmpuri? Pentru ce ne numim noi și voi? Ori nu suntem toți fiii aceleiași mume? De ce să nu zicem noi, Români? Nu avem toți aceeași iubire, nu simțim toți aceleași sentimente pentru mama noastră comună?” [4, p.3-5].

Prin analogie, vom remarca faptul că la aceeași hipnogenă stratagemă comunicațională recurge liderul PPCD, Iurie Roșca, rostind în 3 martie 2002 un discurs în Piața Marii Adunări Naționale: „Cine a uitat că puterea comunistă a distrus independența puterii judecătorești? Cine a uitat că puterea comunistă caută să distrugă puterea locală. Cine a uitat că în Republica Moldova sunt supuși unor persecuții nemaîntâlnite investitorii străini?” [5]. Observăm o dinamică extraordinară a cuvintelor-simbol: libertate, independență, putere și implicit manifestarea capacităților persuasive ale vorbitorului.

O altă metaforă arhetipală, folosită deseori de liderii politici, poate fi considerată și imaginea acvatică în toată diversitatea sa. Astfel liderii de factură democratică utilizează în discursurile lor așa sintagme metaforice ca: „Oceanul Democrației”, „curent favorabil cauzei libertății”, „un curent în favoarea prosperității”, „nu răsturnați barca libertății” etc.

În context autohton, se mai întâlnește o trăsătură a limbajului și tocmai caracterul lui disimulat. Din acest considerent, discursurile acestora se află deseori în deficit de comprehensiune. De exemplu, un pasaj din interviul acordat de Iu.Roșca postului „Radio France International”:

„Cea mai dificilă chestie este să încercăm să determinăm oamenii în etate să facă comparații corecte, pentru că ei nu au văzut altă lume. Moldova e o zonă rurală, suntem singura țară postsovietică care a apărut abia după dispariția URSS, deci fără tradiție statală independentă până la acel moment și sigur că această debusolare în activitatea politică și în participarea cetățeanului la viața publică se resimte. Și, totuși, eu sper că aceste greutăți, deși sunt majore, sunt totuși de moment...” [6]. Analizând textul, poate fi ușor sesizat caracterul disimulat al mesajului, care deși în esență relevă problema culturii politice insuficiente, implicit, autorul caută să remarce și cu această ocazie „fantoma” stalității moldovenești. Ideea fiind următoarea: Moldova nu a existat nicicând ca stat independent.

Limbajul medical ce ascunde, desigur, un mesaj implicit, penetrează în unele cazuri și mesajele Puterii. Concludent în această ordine de idei este următoarea expresie a președintelui Voronin rostită la Televiziunea Națională: „*Frontiștii dezvoltă pedofilismul politic în Moldova*” [7].

Astfel, președintele moldovean trata acțiunile de protest gestionate de deputații PPCD cu angrenarea masivă a studenților și liceenilor.

Abordat din alt punct de vedere, limbajul acreditat de un lider politic, care-i determină implicit și calitatea imaginii strategice, înseamnă un decor de simboluri referențiale și evocatoare, prin care acesta sesizează publicul electoral. Printre cele mai profunde simboluri sau valori ale limbajului politic contemporan rămân a fi noțiunile: „stat de drept”, „libertate”, „constituție”, „democrație”, „drepturile omului”, „egalitate”, „integrare europeană” etc. Aceștia sunt termenii întrebuințați în mod obișnuit în *limbajul hortativ*.

Referindu-ne la sistemul de valori inerent limbajului politic, vom remarca simbolul „libertății” ca fiind un termen des utilizat în mesajele actorilor politicii autohtone. În fața mulțimii sintagma „liber – libertate” joacă rolul de stimulator al sprijinului public, acest simbol devenind deseori elementul formal cel mai evident al limbajului politic hortativ. Simbolul „libertății” este materializat într-un stil individual de liderul PPCD, Iurie Roșca, într-un discurs, rostit în fața Marii Adunări Naționale: „*Dar noi știm la fel de bine că într-un regim totalitar este imposibil să se manifeste liber și nestingherit voința cetățeanului*”. Referindu-se la cenzura instituită la Compania de Stat „Teleradio-Moldova”, liderul PPCD va afirma în context: „*Libertatea de expresie, libertatea cuvântului este un drept fundamental pe care suntem nevoiți să-l redobândim prin acțiuni de protest*” [8].

Un alt tip de conținut implicit în discursul politic se ascunde în folosirea unor termeni din domeniul militar sau ce ține de lumea animalelor. Astfel, referindu-se la situația politică din țară, președintele Voronin îi identifică în calitate de „dușmani” interni ai independenței statale pe liderii PPCD, pe care îi califică într-un discurs televizat „*teroriști politici*”, iar aderenții acestora în acțiunile de protest din februarie-martie 2002 – o „*haită*”.

Analiza acestor crâmpene lexicale, culese din discursurile liderilor politici autohtoni, întâlnesc probleme care se bazează pe „cultura” locutorului și „cultura” cercetătorului. Vom înțelege prin aceasta ansamblul de noțiuni pe care le au în comun interlocutorii și pe care le pot considera cunoscute în contextul discursului lor: ignoranța acesteia din partea unuia din ei ar duce la imposibilitatea comprehensiunii în comunicare.

Nu în zadar unii specialiști în domeniu contestă existența unui limbaj politic propriu-zis. Aceștia susțin că mesajul politic conține jargoane, stiluri de vorbire ori idiomuri politice. Pentru că, în fond, toate categoriile de actori implicați în actul comunicării politice apelează la moduri particulare de exprimare a aceleiași realități.

Pe de altă parte, utilizarea jargoanelor în discursurile publice ale liderilor politici reprezintă o virtuală sursă de seisme verbale, de replici interminabile între elitele politice. Deseori aceste jargoane erodează imaginea autorului, prezentându-l în cea mai nefavorabilă lumină. Exemplele întru susținerea acestor ipoteze pot fi interminabile. Bunăoară, în primele săptămâni de exercitare a mandatului său, devenise deja simptomatică frecvent utilizata expresie a președintelui Voronin: „*Democrații au stat cu labelle întinse în fața organismelor internaționale de creditare*”.

Vom observa, după doi ani de guvernare nu numai o schimbare de strategii de guvernare, ci și o evoluție „lingvistică”. Astfel, din lexicologia președintelui dispăre sintagma „labe întinse”, iar locul acesteia îl preiau următoarele clișee: „*integrare europeană*” sau „*vectorul european*”. Iată însă cum îi vor replica tonul zeflemitor al primei persoane în stat reprezentanții opoziției democratice.

Într-un interviu acordat ziarului „Молдавские ведомости” [9, p.3] (atunci) vicepreședintele PRCM, Nicolae Andronic, va remarca cu consternare stilul de exprimare al unui șef de stat: „*Mă uimește nu doar problematica de care este preocupat la ora actuală șeful statului, dar și terminologia pusă în uz de Voronin. De exemplu, acesta zice că “democrații au stat cu labelle întinse în fața FMI”. Nici într-un vis de coșmar nu*

mi-aș permite să zic că comuniștii își bagă botul în treuca rusească. Cred că asemenea jargoane nu sunt compatibile cu imaginea unui șef de stat ...

Același tezaur lingvistic cu „alură animalieră” ia o nouă amploare în 2007. La una din ședințele Parlamentului Republicii Moldova, Iu. Roșca se adresează membrilor acestuia: *Până acuma ați grohăit acuma tropăiți* [ședința parlamentului din 22-03-07, transmisiune directă la Moldova I]. Firește, decodarea implicitei transmise printr-un termen din lumea animală nu va putea fi făcută doar de un emițător care cunoaște bine arealele politicii autohtone, mesajul decodat ar fi unul simplu: Alianța „Moldova noastră” este influențată de politica Rusiei, poporul căreia a fost similarizat popular cu animalul din curtea țărănească – porcul.

Prin urmare, nu e nevoie de multe argumente pentru a explica de ce printre virtuțile cu care este înzestrat un lider politic se numără și tezaurul lingvistic – unitate de măsură a gradului de cărturărie și inteligență. Deși nu a izbutit să se manifeste pe durata mandatului său, virtuțile lingvistice ale ex-președintelui Petru Lucinschi merită o atenție sporită în spațiul comunicațional autohton. Natura sa filozofică lăsându-și amprenta asupra conținutului discursurilor sale publice. Spre exemplu:

– *Nu v-ați săturat de politică?* – este întrebat Lucinschi la o conferință de presă. – *Nu sunt fatalist, dar am avut o perioadă când m-am condus de vorba înțeleaptă a unui mare gânditor, care cu cupa de otravă în mână a zis: eu știu ce se află în această cupă, dar trebuie s-o beau până la fund* [10, p.17].

O alta trăsătură a textului politic este laconicitatea acestuia, care mai e numit „langaj” de acțiune. *Limbajului de acțiune* îi revine rolul de mobilizator în dialogul dintre conducător și public.

Să încercăm să abordăm în continuare modul de construcție a frazelor în cazul discursurilor publice ale liderilor politicii moldovenești. Bunăoară, discursul liderului PPCD, Iurie Roșca, din 3 martie 2002:

„*Nimeni dintre noi nu are dreptul să se lase indus în eroare de puterea comunistă, care ba lansează amenințări, ba încearcă să ne ia cu zăhărelul, spunând că deja toate revendicările noastre ar fi fost satisfăcute ...*” (36 cuvinte în 12 secunde).

Un artizan al frazelor scurte și relevante a fost ex-președintele Petru Lucinschi. Să urmărim câteva exemple. Referindu-se la situația confuză din Transnistria, în toiu campaniei prezidențiale de la 1996, Lucinschi va reitera:

„*Să încep cu ideea că o pace neclară este mai bună decât un război clar. A fost război civil ... Mulți umblă cu bănuielele și intuițiile. Unele mai îndreptățite, altele mai trase de păr...*” [15 cuvinte într-o frază. Frazele compacte și dinamice sunt preluate de toate posturile de radio și televiziune.]

Prin urmare, referindu-ne la unele aspecte ale limbajului politic propriu liderilor politici din republică, putem confirma ipoteza lansată în debutul acestui paragraf: limbajul politic este o puternică armă de persuasiune și un implicit de manipulare grație teatralității și ambiguității. Limbajul politic cooptează, deopotrivă, mituri și metafore, expresii cu tâlc și formule lingvistice care impun electoratului un mod specific de a gândi și de a judeca situațiile.

Sintetizând cele expuse anterior, putem remarca cu certitudine faptul că procesul de creare a conținutului discursurilor politice este asemănător cu cel supus studiilor precedente din diferite epoci. Și deși observațiile asupra stilului, construcția frazei, întrebuintarea conținuturilor implicite sunt de același ordin, acestea sunt, totodată, adaptate la contextul lingvistic autohton specific culturii politice cristalizate în acest spațiu geopolitic și etnic. În această ordine de idei, putem remarca paralelismul dintre „cultura” interlocutorilor ori competentele culturale extralingvistice ale interlocutorilor autohtoni.

Referințe:

1. Ficeac B. Tehnici de manipulare. - București: Nemira, 1998.
2. Slama-Cazacu T. Stratagemile comunicaționale și manipularea. - Iași: Polirom, 2000.
3. Demostene. Filipica a treia. Opere alese. - București: Universul, 1973.
4. Boerescu V. Discursuri politice. I. - București: Socec, 1910.
5. Flux, 26 aprilie 2004.
6. Ibidem.
7. Moldova I, 24 martie 2002.
8. Știrile Pro TV, 5 martie 2002.
9. Молдавские ведомости, 15 martie 2001.
10. Lucinschi P. 59 de răspunsuri la întrebările alegătorilor. - Chișinău, 1996.

Prezentat la 12.07.2007